

ი. შ. ვ. ს. შ.

დიდისა და სანატრელისა მეფისა

თავარის

გარდაცვალება,

გამოსიერილი

და

დასაფლავება.

Handwritten red scribble

„მწყემსი“-ს რედაქ. გამოცემა.

ქუთაისი

ლამბაზიძის სტამბა * ТИПОГРАФИЯ ГАМБАШИДЗЕ

1897

1. 20

დიდისა და სანატ-
რელისა მფვისა
თამარისა
გარდაცვალება,

რომელიც მდგომი ნაჭარ-
მაგვეს დასნეულდა; ჰყვეს
კრება მკურნალთა და წა-
რიყვანეს ტფილისს, რათა
ეგებას ჰავის გამოცვლამ
არგოსო, და არც მუნ
იქმნა განკურნებული,
არამედ წავიდა მეორეთ სოფ-
ლად და მივიდა წინაშე ქრის-
ტესა, რომელიცა მისთანა ხა-
რობს სასუფეველსა და ჩვენ
დაგვიტევა მან ობლად, რომე-
ლიც ესე თამარ იყო მესამე ღირსი
ხსოვნისა, რომელმანცა ეს ორნი
შაირნი თვის საფლავის ქვასა ზედა
დააწერინა, და დამარხეს გვამი მეფი-
სა მის გელათსაშინა, და შაირსა
მათ ქვემორე სცნობთ წამკითხველნო

ურჩიეს მეფეს აქიმთა ადგილის ცვლა ღ ჰავისა,
თბილისს წაბრძანდი გერგების თქვენ გამოცვლოა ჰავისა,

ჰყო ნება მათი, წარვიდა, სყიდვა არ უნდა ნავისა,
მაინც არ აცდათ ქართველთა მაზედა ჩაცმა შავისა.

გარდიცვალა დიდი მეფე, ღირსი ხსოვნის თა-
მარ გმირად,
ტფილისს იქმნა შექირვება არა ლხინი გარნა ჭირად,
შექმნეს გლოვა საშინელი, იცეს თავსა დანა-პირად,
გიორგიელთ ძალი მოსწყდათ, სიცოცხლე უჩნსთ
ჭირ არ ლხინად.

გახდა ამბავი ყოველსა საქართველოს მზღვარ-
სადა.

იმერთ მიეცათ გლოვანი, მოსთქმიან ზარის თქმასადა,
მესხთ ათაბაგის საბრძანოს ტირიან გლოვის ხმასადა,
შემოკრბენ ყოვლნი ერთობლივ, შავებსა ჰყოფენ
მზასადა.

შემოკრბენ სრულად ტფილისის იმერთ ათაბაგ
ზრდილები
ქართლელ-სერ-კახნი სომხითარ, მათ ადგა მეფის
ჩრდილები,
ლევნი და ოვსნი, ჩერქეზნი და მათი დიდებულები,
თუშ-ფშავ-ხევსურნი არაგვით ქსნით გმირად ჩინე-
ბულები.

იწყეს ყოველთა ტირილი და ცრემლის ღვრანი
მწარეა,
რიგით შევიდინ სრასა და ზოგნი ტირიან გარეა,
შეიძრა ოთხი კიდენი ქვეყნისა მთა და ბარია,
ვინ დააშვენოს მეფისა სრა გინა სახლთა არეა.

ტირილი ჰირველი ქართლელთაგან თამარ მეფისა.

იწყეს ჰირველად ტირილი ქართლელთა ენა-
წყლიანთა,
ჩარიგებითა ჩოქებით თმა წვერით გაცამტვრიანთა,
იწყეს გლოვა და ვაება. ოე, მზეო, შენგნით სვიანთა,
რად დაგვიტევე ობლებად მოცემად ჩვენდა ზიანთა!
ჰოი, მეფეო, მოსთქმიდენ, მეფეთა ზედა სვიანო,
ჰოი, სად დასჭკნი უებროვ, თამარის ვარდნო იანო,
ჰოი, სად წახდა შენი მზე, მეფეო, დიდო ხმიანო,
ვის დაგვიტევე ყმანიდა ღვთისაგან გვირგვინიანო!
ვიცემდეთ თავსა და პირსა ჩვენ შენგნით და-
ტევებულნი,
შენნი მონანი ქართველნი, შენით ომს შიგან ქე-
ბულნი,
რად არ გვიწყალე და დაგვწვი ცეცხლნი დაგვიგდე
გზნებულნი,
ვაჟ, თუ შენს უკან მტერთაგან ვიქმნეთ ლახვრითა
ვისებულნი!
იტირეს და თავსა იცეს, მოთქმით იყო მწუ-
ხარება,
ვინც ისმენდა მათსა ხმასა მტერსაც აქენდათ მკმუნ-
ვარება,

ვერ ნახევდი მუნა მყოფსა რომ ჰქონოდა მდუმარება.
აწ ქართლელნი გამოვიდნენ, იმერთ მიხვდა შექირვება.

ტირილი მეორე ერთობლივ იმერთა, მეგრელ-
თა და გურიათა და აფხაზთა თამარ მეფესა
ზედა.

მოვიდნენ, მოდგნენ იმერნი ძველ ჩვეულების
გვარითა,
მარცხნივ და მარჯვნივ თავადნი, ჩოქი ჰქმნეს გა-
რიგებითა,
წინ აზნაურთა კრებულნი ტირიან ხმით შესაზარითა,
კანდელაკ-მაგალობელნი და უტევენ მოთქმას ზარითა.
მოსთქმენ, მეფეო, კეთილო, ტკბილად მშობე-
ლო ერთაო,
სად წახველ იმერთ დიდებავ, მოწყალე ყმათა ბერ-
თაო,
აწ რას გვიპირებ, რას გვიზამ მონათა ყმათა შენთაო,
რად მოგვაშორე ერთგულნი შენთა კეთილთა მზე-
თაო.
შეჰგადრებთ შენი მონანი, შენი ერთგულნი
ყმანიდა,
ვამ არა გვესმის ჩვეულთა ეგ შენი ტკბილი ხმანიდა,
სად არის წინა წყალობა, ჩვენთვის ყოველთვის
მზანიდა,

ვაი რა გვესმის, რას ვხედავთ, ანუ რისა გვაქვს თქმა-
ნიდა!

ვის დაგვიტევე მონანი შენნი ერთგულად
მხმობელნი,

ვაი რასა ვსტირთ, რასა ვხმობთ, აწ ვისი ვიყვნეთ
მკობელნი,

ჩვენ შენგნით ომში ქებულნი, შენგნით მტერზედა
მსწრობელნი,

ვაჲ თუ შენს უკან უცხო თესლთ მათ მახვილი
გვცენ მსობელნი!

ტირილი საათაბაგოსაგან მესამე თამარ მეფისა,

იმერნი აღგნენ გაბრუნდნენ ტირილ-თავ-პირის
ცემითა,

მოვიდნენ ათაბაგელნი არ მხიარულად შევებითა,

მესხნიც მათთანა ტიროდნენ მრავალ ცრემლ ცხე-
ლის გზებითა,

მათცა ჩოქი ქმნეს, გლოვა ჰყვეს რიგრიგად ჩარი-
გებითა.

მოჰყვნენ, იტირის, ზარი თქვეს, მათ ხმანი მრა-
ვლად აღიდეს,

ესა, მპყრობელო ხელმწიფევე, ბაგე ვით შენი და-
დუმდეს,

შენთა მონათა ხმა გვიყავ, მტერთ ბრძოლა გაგვიადვილდეს,
არ გაგვცემ ხმასა, იცოდე, მტერნი მყის გარდმოგვლახვიდეს.

ვთა რას ვხედავთ ჩვენ ამას პირველ ლხინ მრავლად ჩვეულნი,
წყეულმცა იყავ სოფელო, შენით ვიქმნენით ძლეულნი,
რად მდუმარე ჰყავ პატრონი, რად გვხადე ძირით სვრეულნი,

აწ ვინლა გვიყოს წყალობა, გული გვიხადე ხეულნი.
ვთა პატრონო, გამზრდელო, მეფეო მეფეთ ზედაო,
ვთა შენ თვალო ჩვენოდა, რას ხედავ ტახტსა ზედაო,
უძრავად მხნესა მეფესა, მძლეველსა მტერსა ზედაო,
შენს უკან ვიქმნათ საწყალნი, ვსტიროდეთ ამას ზედაო.

ტირილი კახთა მეოთხე და კლოვა.

ათაბაგელნი წარმოდგენენ, აწ გამოვიდნენ კარზედა,
კახთა შეუდგათ ძრწუნება ამა ზარისა ხმაზედა,
რა არსო გამგებ ჰკითხვიდენ, ან მეფე სად ზის სკამს ზედა,

კარათ მოვედით ჩვეულნი ჩვენ ბრძოლად მეფის
მტერზედა.

შევიდნენ კახნი მეფის სრას, სად კუბო იყო
დებული,

ოქრო ვერცხლითა შემკული, თვალ-მარგალიტით
ვსებული,

კუბო ოქროსა ტახტს ზედან ზედ იყო დადგინე-
ბული,

როს კახთ იხილეს ჩოქი ქმნეს, შეიქმნენ დარიგე-
ბული,

მოსთქმიდენ, ხმითა ხმოზდიან, მეფეო, მშვენიე-
როდა,

შენთა ყმათადმი დიდებავ და მათო ნებიეროდა,

მხნეო, ძლიერო, მოწყალევე, ბრძენ ჭკუით, მეცნი-
ეროდა,

რად არ მოგვიგებ პასუხსა, შენ გმირო ზეციეროდა!

ცე, თამარ მეფევე, ისმინე, მართლობის ბურჯსა
ასულო,

მხნეო, ობოლთა გამზრდელიო, დავით გმირისა ასულო,

არ ისმის შენი ხმა ტკბილი, გმირო ცისკიდეს გა-
სულო,

რად გვიღალატე ერთგულ—ყმათ დიდებათ ღვთისა
ასულო!

ვაი, დაგვყარნე ერთგულნი შენნი საკუთარ მეფეო,

ვაი, ვერ მხედთა შენთა კახთ მზეო შუქ მოიფეო,

ვაი, ვის მიგვეც მონანი, შენი კახეთი სეფეო,

ვა თუ ვერღავინ შეცასძრას სპარსთა-ოსმალთა მეფეო.
დაგვყარნე ყოვლნი ოხერად, გვყავ უპატრო-
ნოდ ყველანი, ვათუ შენს უკან მტერთა ჰყონ ჩვენზედა გადმოქე-
ლვანი, ვისა მივმართოთ ბედშავთა, ანუ ვინ გვიქმნან შევე-
სცნონ თამარ მეფის სიკვდილი, ჰყონ შური დიდი
ხველანი.

მოსთქმიდენ საწყლად კახელნი, სტირნ ხმასა
აწ თავსა თვისსა სტირიან, სიტყვასა ხმობენ მკმა-
რესა, ვა უპატრონოდ დამხდართა, რასა ვკვრეტთ შესა-
ზარესა, ვისთან მივიდეთ ჩვეულნი, უკუდგენენ კარსა გარესა.

ტარიღი მკხუთე თამარ მეფისა თუძთა, ფძა-
ვთა, ჩევსურთა, არაკველთა, ქსნელთა და ეკ-
რეთვე ერთობლივ კავკასიის მთის ხაღხთა.

მოდგენენ თუშ-ფშავნი-ხევსურნი მეფისა სახლსა
ჩვეულნი, გვიჩვენეთ ჩვენი პატრონი, არ ვართო მასთან ძლე-
ულნი,

შეუძღვნენ, სრასა შევიდნენ, ვით მტერზედ გამარ-
ჯვებულნი
გამგებ მეფის სახლს გარ ერტყნენ ყარაულ ჩვეუ-
ლებულნი.
როს განიცადეს კუბო და ოქროსა ტახტსა
დებული,
რა არსო ესე, რა არსო, შეიქმნენ განცვიფრებული,
იქნება მეფე ძილად წევს, იყავით დაწყნარებული,
ნურვინ ყაყანებთ, დაჩუმდით, ვიყვნეთო გაჩუმებული.
იმენ ძაგულ მიე . იმუღვლოც ცხვენი მიე . რძალიც
იმენრად არ ასდგები, ბატონო, შენ არ ხარ ჩვეულ
ძილისა,
ამ სიგრძელ შენი ტახტს წოლა ჩვენ არ გვახსოვსო
გმირისა,
მოვსულვართ შენი ერთგულნი, არ მხსოვნი შენგნით
ჭირისა,
ვათუ ჩვენ მიერ გწყენოდეს, გვყო მოხსენებად
ძვირისა!
თორემ შენი ჩვენსა ზედა ესდენ ხანათ უბა-
რობა
არა გვახსოვს არაოდეს შენი ასე მღუმარობა,
თუ მოსულა მტერი ვინმე, ადე, გვიყავ მოუბრობა,
ჩვენ შევებათ, მათ ვერ გვიყონ ჩვენთა მკლავთა
დაცაზრობა.
რაზედ გვიწყრები, ხელმწიფევ, გმირო და გმირ-
თა შობილო,

არ გაგვიძღვები თათრებზე, ჩვენზე წინ წინად სწრო-
ბილო, შენთა ერთგულთა რიცხვსა ვით ჩრდილო ვითა სა-
გრილო, ვსცეთ მტერთა ხმალი ლესული, იღონ მალამო სა-
ლბილო.

აწ ვგრძენით ცოცხალ აღარ ხარ, აღარც გიყ-
ვარვართ ყმანია, რად დაუტევე ეს ტურფა სახლი მეფეთა სრანია,
გვითხარ, ვის მიგვეც ერთგულნი. ვის უდგას შენი
ხმანია, ავ დროს შეგვემართე ლალატი, ჩვენ ვართ ომისთვის
მზანია.

მოიხადეს თავსა ქუდი, იარალი შემოიხსნეს,
იწყეს მოთქმა საშინელი, არღავისა დაეკითხნეს,
ვაჟ, ბატონო, ლომო სიმხნით, შენსავით ვინ მოგ-
ვიკითხნეს, ვაჟ, თუ მტერი გაგვილომდეს, შენთ ყმათ პირველ
რომელ ითხნეს!

მოსთქმიან ხმასა მთიულნი, ფანტურით საწყლად
ტირიან, ვაჟ, ჩვენო ძმანო, თუშ-ფშავნო უბატონობას ჩივიან,
ხევსურნო ციხის ამღებნო, ხმა მალლად ამას ყვირიან,
აწ ვინა გვიყოს თამარის მაგიერობას ყვირიან.

ისმინე, ღმერთო, რად გვიყავ, რაზედ წავგარ-
თვი მეფეო,

ჩვენი მოწყალე ხელმწიფე ვაჟკაცი ჩვენი მეფეო,
ხომ შენი ლოცვა უყვარდა, შენი მოსაფი მეფეო,
აწ რა ვქნათ, ვისით მტერთა ვსძლოთ, რომ აღარა
გვყავს მეფეო!

ვაჟ ჩვენ თავსა მთიულნო, ვაჟო გაბებრებულთა,
ჩვენ ხმალთა პირი დაბლაგვნდა: თოფთ ვხედავთ და-
ჯანგებულთა,
შენ ღროსა ველარ შევხვდებით, აწ ვგევართ გაგი-
ჯებულთა,
რა ვქნათო ერთად ჩივიან, მოგვხედეთ გამწარე-
ბულთა.

ვაჟ მთის ხალხნო, ბატონი გვიწყრების, გვიწყრე-
ბის გულითა,
არც ჩვენი ესმის სიტყვის თქმა, გაგვრიდა შორად
სულითა,
ხომ ხედავთ, ჩვენო მოძმენო, მეფე არს ჩვენზე ლუ-
ლითა,
ვიციტ შენს უკან არ ვარგვართ, ვიქმნენით ყოვლნი
კრულითა.

მშვიდობით, დიღო მეფეო, მშვიდობით გმირად
მბრძოლოდა
მშვიდობით, ერთგულთ მოწყალევე, მშვიდობით!
ობოლთ მზრდელიოდა!

მშვიდობით, ბრძენო სიტყვითა, მშვიდობით მტერთა
მკვლელიოდა!
ვით გესალმებით არ ვიციტ, სად გაქვს საცხოვროდ
ბოლოდა!

რად ესაღმებით მოყმენო, ურთიერთს ეუბნე-
ბოდეს, თან წაგვიყვანე, ბატონო, გული შენ თანა გვყვე-
ბოდეს, იქნება მარტოს მტერი გხვდეს თუშთ ხმა არ გეყუ-
რებოდეს, ჩვენთვის სირცხვილ არს ფშავ-ხევსურთ რომე არ
შენთან კვდებოდეს! მშვიდობით, თუშთა იმედო, მშვიდობით, ფშა-
ველთ მყვაროდა! მშვიდობით, ხევსურთ საუნჯევ, მშვიდობით, მტერთა
მშხაროდა! მშვიდობით, არაგველთ ძალო, მშვიდობით, ქსნელთა
მძღვაროდა! ერთობლივ გიორგიელთა მეცხვარ-მწყემს-წინამძღვა-
როდა! იტირეს, იცეს თავპირსა, მთიულთა თვისის
გვართა, ვგრეთვე, ზემო ლექსნი თქვეს, ფანტურს უკრავდენ
ზარითა, მათი მხედველნი ყველანი შეიქმნენ შესაზარითა,
მერე იგინი უკუდგეს, სრულ ჰყვეს ტირილი მკმა-
რითა. იყო მთლათ გიორგიელთა ტირილი გლოვა
კმანია,

ჰქონდათ ცრემლისა დინება, მოთქმით ამრავლეს
ხმანია,
ჰოი სოფელო მუხთალო, ჰყავ მოქმედება რანია!

ჰყვეს ძადა ფლასი ყოველთა მყის ჩასაცმელად მზანია.

ანდერძი ნახეს მეფისა თამარის დატოებული,
ჰქმენითო სამი კუბონი თვალ ოქროთ განშვენებული,
ერთი დამარხეთ მცხეთასა, ერთი ვარძიას დებული,
მე დამმარხეთო გელათში არ მყონ თათართა ვნებული.

როს დამარცხეს ნუქარდინ სულტანი ამალ-
ლებული,
როს იქმნა სოსლან მხარგრძელი სულტანზე წარვ-
ლინებული,

ვით ზემოთ დამიწერია, ვით შექმნეს დამარცხებული,
მეფის თამარის ბრძანება სოსლან ჰყო აღსრულებული.

მას სულტანს მეფის თამარის ნუქარდინ სახელ-
დებულსა,

სჭირდა ჯავრი და ძვირის თქმა, თავს ჰყოფდა შე-
ჭირვებულსა,

როს სცნო მეფისა უძლება ჰყოფს თავსა განარე-
ბულსა,

ცოცხალს ვერ გაფნე თამარსა, აწ მკვდარს ვყოფ
გაწბილებულსა.

ოდეს მოკვდება მეფეო, ქართველთა წინამძღ-
ვარია,

მაშინ წარვალო სულტანმან, ვაოხრო ქართველთ
მზღვარია,

დადაც დამარხვენ მეფესა, უქმნა მის საფლავს ძვრანია, ცოცხალს ვერ ვუყავ რაც მწადდა, მკვდარსა ვყოფ შენასვარია.

მოესმა ესე ამბავი მეფეს ცოცხალსვე სვიანსა, თვითცა ჰხედავდა, შვილს ხედავს ვერ თვისებ განგებინსა, ჩემს უკან ნუ თუ სულტანსა ომი ვერ უქმნან ხმლიანსა, იქნება ბილწმან რაც უთქვამს მიქმნას მე ვვირგვიანიანსა.

ამის ფიქრითა უბრძანა მათ კუბოთ გაკეთებანი, სამს ალაგს დაჰვალთ შორი შორ ვერ მიქმნან ცეცხლის გზებანი, მყის აღასრულოს ბრძანება და ჰყვეს მეფისა ნებანი, ერთი მუნ დაფლოს, ერთი მუნ, მტერთ ვერ ჰქმნან მეფის ძებნანი.

თვით დაეწერა მეფესა თვისის ხელითა ნაწერი, სამგანვე საფლავის ქვაზე ესე ჰყავითო ნაწერი, აქ ქვანი პირქვე დასდევით, საფლავს ვერ ნახონ ნაწერი, რომე ზემო ვთქვი იხილეთ შაირნი ქვემო ნაწერი.

დავცე ასეთეგნსა მწადდა, ამოხანდა ცხვირს ღრუ მხოცვირს, ასეთეგნითა მწადდა, ამოხანდა ცხვირს ღრუ მხოცვირს, თხინდმიწ ათურგლობქ, თურგნს ანდუგონ ასეთ, თორმე, თურგნს ღრუ მხოცვირს, თურგნს ანდუგონ ასეთ, თურგნს ღრუ მხოცვირს, თურგნს ანდუგონ ასეთ, თურგნს ღრუ მხოცვირს, თურგნს ანდუგონ ასეთ.

თამარ მეფის საფლავის ქვაზე ეს ორი ლექსი სწერია (ეკატაფია),

ესე იგი საფლავის ქვათა წარწერა ერთი მეფისა მიერ თქმუ-
ლი და მეორე მისის მწერლისაგან ვისიმე.

მეფის თქმული, როს ნაჭარმაგევს მას ოვსთა მეფის ძენი
ეტროფოდენ და სხვანი ურწმუნოთა მეფის ძენი მოვიდნენ და
სწადდათ მეფის თამარის შერთვა, ხოლო თამარ არა ინება,
ვითარცა ზემო დამიწერია ლექსად, ესე იგი მეფენი არიან.

თქმული მეფისა შაირი პირველი

როს ნაჭარმაგევს მეფენი შვიდნივე პურად და-
მესხნეს,
ყიზილბაშ-ოსმალ-არაბნი საზღვართა გარეთ გამესხნეს,
ხაზართა თევზნი ბევრ რიგნი ივერთა წყალში შთა-
მესხნეს,
ამა საქმისა ხელქმნილსა აწ მკლავნი გულსა დამესხნეს!

მდივნისა ვისკანზე თქმული მეორე შაირი:

მე ვქმენ თამარ დედოფალმან, მრავალგან ციხე ავიღე,
უხვედრს ვაშენე საყდრები, უწყლოსა წყალი გავიღე,
მისრეთს ხმალი ვკარ, დარუბანდს, როს საბალახე
ავიღე,

ამაებისა მოქმედმან ცხრა ადლი ტილო წავიღე!

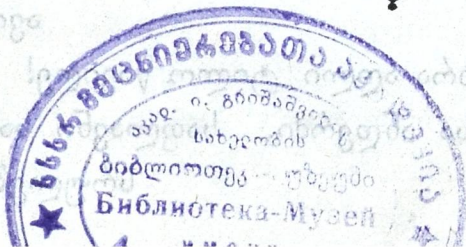
მზად ჰყვეს მეფისა ანდერძი, საფლავნი სამგან
სრულეებით,

წარიღეს მეფე დიდებით, ჰყენენ ყმანი შენაზარებით,
შავით მოსილნი ერთობით, არ შემოსილნი წით-

ლებით, მეფე მიიღეს გელათსა მრავალის ცრემლის დინებით.

იგ ნაბრძანები კუბონი ჰყვეს ყველგან დამარხულია,
საფლავის ქვანი სამნივე პირქვე ქმნეს დადებულია,
არა ჩნდა ზედან ნაწერნი შაირნი ზემო თქმულია,
ჰყვეს აღსრულება მეფისა ანდერძად ბრძანებულია.

მართ წელ ნახევარ იგლოვეს ქართველთ ჰყვეს
ჩაცმა შავისა,
როს დრო გავიდა გლოვისა კრება ჰყვეს პირი-ზავისა,
ეგრეთვე სრანი შეამკვეს, ტანთ ცმა ჰყვეს კაბა ბავისა,
გიორგი ლაშა დაცასვეს, თქვეს უმეფობა კმარისა.

მცემსი
№ 8
1897

398
გ 456

ფასი ერთი მანეთი

Отдельный оттискъ изъ журн. «Мцкემси»
№ 8 за 1897 г.